

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשער שליט"א

דף ה' ע"ב

בענין סברת תוס' דכל שאינו יכול ליהנות מיד אין זה נקרא אוכל נפש

תוד"ה ואומר כל מלאכה לא תעשו, אע"ג דכשישרף ויעשה גחלת הנאתו מותר וכו' אור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו, אי נמי כיון דמתחלת הבערה אינו יכול ליהנות ממנו אע"ג שיהא לו הנאה ממנו אחר כך אסור כמו נדרים ונדבות שאין קריבין ביום טוב למ"ד אע"פ שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף, ומאן דשרי שרי מלה' עכ"ל התוס' לגירסת רע"א, וכוונתו דילפינן מקרא חג לה' דאף צורך גבוה מותר ולא דמיקרי צורך הדיוט, ולכן אף עולות מותר. והק' הרע"א דיש מ"ד במס' ביצה דף י"ט ר' שמעון בן אלעזר שמתיר שלמי נדבה ולא עולת נדבה, ובע"כ שלית ליה סברא זו, ואף למ"ד דמתיר עולות זה מקרא דלה' מ"מ יש מ"ד דאינו מתיר עולות מקרא דלה' ומ"מ מתיר שלמים וע"כ מ"ד זו לית ליה סברא זו, ומאי קאמר תוס' ומאן דשרי שרי מלה' כאילו כו"ע מודים. ותי' הרע"א דודאי אין קשה כלל אם תנא א' יחלוק על סברא זו ור"ע סבר כמ"ד אין קריבין שלמים ועולות, אבל עיקר קושיית תוס' הוא דלימא ש"מ נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, ובזה קאמר תוס' דלא פסיקא ליה הכי דאף לפי סברא זו יכול להיות דמותר מקרא דלה' ולכן לא קאמר ש"מ רביעי. והק' רע"א הא ר' עקיבא ס"ל במס' שבת דף קי"ד דנדרים ונדבות אין קריבין וא"כ ר' עקיבא לא דריש לה' ולכן לפי ר' עקיבא אכתי מוכח דגם שלמים אין קריבין משום דא"א ליהנות מתחלתו, ודחי הרע"א דעכ"פ אינו מוכח מברייתא זו בלא ברייתא דמס' שבת. עוד הק' רע"א על תי' ראשון דלמה אינו מותר אף אם אין צריך הגחלת משום הואיל כמו הואיל ומיקלעי ליה אורחים, ותי' הרע"א דתוס' במס' שבת דף ל"ט מבואר דמאן דלית ליה מתוך לית ליה הואיל וכן ס"ל הרשב"א שם, ולפי זה כשאמר הגמ' ש"מ לא אמרינן מתוך נכלל בזה דלא אמרינן הואיל, אבל הרע"א הק' על תוס' והרשב"א מגמ' פסחים דף מ"ז ע"ב.

בענין אם אמרינן דכל שאסור בשבת אסור ביום טוב

שמע מינה מדרבי עקיבא תלת וכו' וש"מ הבערה לחלק יצאת וכו' ופי' רש"י ש"מ מדקאמר שהוא אב מלאכה סבירא ליה כר' נתן דאמר הבערה לחלק יצאת וכו' אלמא לר' יוסי לאו אב מלאכה הוא עכ"ל וכן פי' תוס' ד"ה לחלק יצאת בפי' א' מדקרי ליה אב מלאכה ע"כ, ומבואר לרש"י ולתי' א' של תוס' דאף אם הבערה ללאו יצאת היה נאסר ביום טוב אלא שאינו נקרא אב מלאכה. והתוס' הביא עוד פי' מהריב"א דלמ"ד ללאו יצאת לא היה אסור ביום טוב כיון דאין שם מלאכה עליה עכ"ל. והנה אנן פסקינן לחלק יצאת ולכא' אין נפק"מ להלכה בפלוגתא זו, אבל הטורי אבן מס' חגיגה דף י"ז ע"ב (באבני מלואים שם) כתב דיכול להיות נפק"מ גבי תחומין לרבי עקיבא דאמר תחומין דאורייתא (ואף להלכה דעת הרי"ף והרמב"ם ד"ב מיל היו דאורייתא) אם גם ביום טוב יש איסור תחומין דאורייתא, דלתי' א' משמע דכל מה שאסור בשבת מדאורייתא אסור ביום טוב מדאורייתא ולהריב"א הוא דוקא מלאכה ותחומין אינה מלאכה. וכן שביתת עבדים ושביתת בהמה דיש מחלוקת ראשונים אם גם ביום טוב יש איסור של שביתת עבדים או בהמות, דהרמב"ן בספר תורת האדם הביא דעת הבה"ג דיש איסור של שביתת עבדים ביום טוב ולכן אף דביום טוב יכול לקבור ע"י גוי אבל אסור לקבור ע"י עבד, והרמב"ן חלק עליו וכתב דלא מצינו איסור זה אלא בשבת, וכן כתב הרמב"ן בהשגת על ספר המצוות שרש"י י"ד, אבל הרשב"א בספר עבודת הקדש שער ב' סי' ג' כתב כהבה"ג. ומצינו פלוגתא זה ג"כ לענין שביתת בהמתו ומחמר אחר הבהמה ביום טוב בבית יוסף סי' תצ"ח. וכתב הטורי אבן דלהריב"א רק מלאכה אסור ביום טוב דכתיב לא תעשה מלאכה ולכן שביתת עבדו ובהמתו ותחומין וכדומה דלא היו מלאכה אינה אסורה ביום טוב וכמ"ש ה"ב"י סי' תצ"ח, אבל לתי' א' כל שאסור בשבת אסור ביום טוב דילמד סתום מן המפורש אף אם אינה מלאכה.

והבית הלוי ח"א סי' ט"ז מתחילה כ"כ כמו הטורי אבן, אבל כתב דלאחר העיון זה אינו, דהבערה בעצם הוי מלאכה אף בשבת אלא שיש גזרת הכתוב גבי שבת למעטו מכלל מלאכה ולעשותו לאו ולכן ביום טוב נכלל בקרא לא תעשה מלאכה דאף לגבי שבת לולי הגזה"כ הבערה ללאו יצאת היה מלאכה, אבל תחומין ושביתת עבדו ובהמתו לא הוי מלאכה כלל ולכן אף לרש"י ותי' א' של תוס' אינו אסור ביום טוב. וגם המנחת חינוך מצוה רצ"ח כיון לסברא זו, וכתב דהשאגת אריה בעצמו כתב סברא זו בשאגת אריה סי' ע"א לחלק בין הוצאה דיש מ"ד אין עירוב והוצאה ביום הכפורים להבערה למ"ד הבערה ללאו יצאת דהוצאה לולי הקרא גבי שבת לא היה מלאכה כלל ולכן גבי יוה"כ דליכא קרא אינו מלאכה משא"כ הבערה דלולי הקרא היה מלאכה ולכן גם ביוה"כ הוי מלאכה. והבית הלוי כתב דגם

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

לאיך גיסא אינו מוכרח דיכול לומר דבאמת כל שאסור בשבת אסור ביום טוב אבל הבערה שאני כיון דכתיב גבי הבערה לא תבערו אש ביום השבת למ"ד ללאו יצאת כמו שמיעט כרת וסקילה כמו כן מיעט יום טוב דביום השבת כתיב.

ויש פי' שלישי בגמ' מהר"ח דכתב דש"מ הבערה לחלק יצאת דאם הבערה ללאו יצאת תיתי עשה דהשבתת חמץ ולידחי לאו דהבערה. ומבואר דאף למ"ד הבערה ללאו יצאת היה הבערה אסור ביום טוב אלא הוי אמרינן דיכול לשרוף החמץ ביום טוב משום עשה דוחה ל"ת. והק' הדברי יחזקאל סי' י' ענף א' דכל יום טוב לא הוי אלא לאו ואת"ל דיכול לומר עשה דוחה ל"ת להתיר שרפת החמץ א"כ אף אם הבערה לחלק יצאת לימא עשה דוחה ל"ת. ותי' הדברי יחזקאל דלקמן דף פ"ד ע"א אמרינן בגמ' דאין שורפין נותר ביום טוב והגמ' הק' לימא עשה דוחה ל"ת ומסיק דיום טוב הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ולכן למ"ד הבערה לחלק יצאת אין לומר יבא עשה דתשבתו וידחה לא תעשה דמלאכה דהוי עשה ולא תעשה, אבל למ"ד הבערה ללאו יצאת אף שדעת הר"ח דאסור גם ביום טוב אבל זה אינו משום דהוי מלאכה אלא דיש גלוי דכל דאסור לגבי שבת (כמו תחומין ושבתת עבדו ובהמתו) אסור לגבי יום טוב, אבל העשה דשבתון לא הוי אלא על מלאכה ולכן הוי אמרינן עשה דוחה לא תעשה.

בדין חמץ של עכו"ם שהישראל קבל עליו אחריות

הא דקיבל עליה אחריות הא דלא קיבל עליה אחריות כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא וכו'. והרא"ש הביא מחלוקת ראשונים דדעת הר"י דרק אם יש אחריות של גנבה ואבדה עובר אבל לא באחריות של פשיעה ודייק מלשון אם מיגנב או מיתבד דוקא, וכדיעה זו משמע גם בהרמב"ם שכתב בפרק ד' הלכה ג' וקיבל אחריות שאם אבד או גנב ישלם לו ומשמע דוקא בכה"ג וכן דייק הבית יוסף סי' ת"מ בדבריו, והבה"ג סובר דגם באחריות של פשיעה ג"כ עובר ולשון דאי מיגנב או מיתבד פי' בפשיעה, והרא"ש לקמן דף ו' ע"א הביא ראי' לדבריו, וכן משמע מפי' הרמב"ן והר"ן על רש"י לקמן דף ו' ע"א גבי הפקידו אצלו חייב לבער דפי' שהפקידו בסתמא וא"כ הוי קבלת אחריות, ובדאי זה רק קבלת אחריות של שומר חנם, וכבר העיר בזה הגר"א (סי' ת"מ ס"א) והשג"א סי' פ"ח, אלא שכתב השג"א דרש"י עצמו שם לא משמע כן דכתב בד"ה הפקידו אצלו שקיבל עליו אחריות ומשמע שקיבל בהדיא ויכול לומר שהוא בגנבה ואבדה. ויש שיטה ג' בתוס' מס' בבא מציעא דף פ"ב ע"ב ד"ה אימר דאמר ובמס' שבועות דף מ"ד ע"א ד"ה שומר אבידה בשיטת רש"י דרק בחיוב אונסין חייב לבער.

והקובץ שיעורים ביאר טעם פלגותתם, דהנה דעת הרמב"ם דהא דקרקעות ועבדים ושטרות ממועט מחיובי שומרים הוא רק מחיוב גנבה ואבדה ואונסים, אבל בחיוב פשיעה חייב דפושע הוא כמזיק. וצ"ב דאם אינו מחוייב לשומרו למה נתחייב בפשיעתו. וכתב הקו"ש דהא דשואל חייב באונס אינו משום מעשה שעשה כמובן, אלא דכל שואל יש לו אחריות על החפץ כמו גזלן. ולכן דעת הרמב"ם דהא דממועט קרקעות ועבדים הוא דאין לו אחריות על החפץ, אבל עדיין מחוייב הוא לשומרם ואם פשע הפשיעה מחיובו. ולפי זה דעת הרמב"ם דבגנבה ואבדה אין הטעם משום דלא שמר כראוי אלא דשומר שכר יש אחריות על החפץ כל שלא היה אונס. ולפי זה מוסבר מאוד החילוק בין פשיעה לגנבה ואבדה, דכל שחייב משום המשעה שעשה לא מיקרי דיש לו אחריות על החמץ, ורק אם חייב משום האחריות מיקרי החמץ שלו. והקו"ש הביא דברי המאירי דכתב וז"ל ועיקר הדברים שבשמירת חנם ודאי פטור שחייב פשיעה כענין היזק היא ואין חיובו מתורת שמירה גמורה עכ"ל והן הן הדברים. ובזה יש לבאר גם דעת תוס' דבעי אחריות אונסים, דלשיטתו אף גנבה ואבדה חייב משום שלא שמר כראוי ואין זה נקרא שיש לו אחריות על החמץ. והמחבר פסק בסתם כהר"י והרמב"ם דרק בגנבה ואבדה אסור והביא דעת הבה"ג בשם י"א, והמ"ב פסק בשם האחרונים דלכתחלה יש להחמיר כה"א ולהחזיר הפקדון או שימכור ויבטל, אבל בדיעבד שאין הגוי כאן וכבר הוא שעה ו' שא"י למכור או לבטל אין צריך לבאר דיכול לסמוך על הדיעה דרק אם יש אחריות של גנבה ואבדה הוא חייב, וגם אחר פסח הוא מותר באכילה והנאה בדיעבד.

עוד נחלקו הראשונים דהרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ד' הלכה ד' סובר דאף אם אינו מחוייב באחריות ע"פ דין רק שהנכרי הוא אלם ומחייבו באחריות בע"כ הוא ג"כ אסור וזהו פי' בהחמירא דבני חילא דהחיל מחייבם באחריות שלא מן הדין בעל כרחם והרא"ש מביאו, והגר"א הביא ראי' דבחושן משפט סי' ש"א מבואר דאין דיני שמירה לעכו"ם ומוכרח בכה"ג, אבל הראב"ד בהשגות שם חולק וסובר דכל אחריות שאינו מן הדין אינו אוסר כלל, והסכים לזה הריטב"א והביא שגם הרמב"ן סובר כן ומפרש דהבני מחוזא חייבים באחריות על החמץ של הבני חילא מדינא דמלכותא ולכן חייבים לבער, וכן דעת המהר"ם חלאווה, והמחבר סתם כדעת הרמב"ם והביא דעת הראב"ד בשם יש חולקים, וכתב המ"ב בשם הפוסקים האחרונים שהלכה הוא כהרמב"ם לחומרא אבל לגבי חמץ שעבר עליו

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

הפסח בדיעבד יש לסמוך על הראב"ד דמותר. והאבן האזל על הרמב"ם שם והאריך בזה יותר בהלכות נזקי ממון פרק א' הלכה א' ביאר סברת מחלקותם, דלהראב"ד והראשונים מה שעושה החמץ שלו להתחייב הוא הדין אחריות, וכל שמדינא אין לו אחריות א"כ אין החמץ שלו ומה נפק"מ מהא דיכריחו לשלם, אבל הרמב"ם סובר דכל פקדון הוא כבעלים וכדבר ברשותו רק דילפנין מקרא דאם אין לו שום נגיעת ממון בזה אינו חייב וכל שיש לו עכ"פ נגיעת ממון אפי' מחמת האנס חייב דבלא"ה הוי שלו משום דהוי שומר.